

Türkiye’de Spor Yönetiminin Neoliberal Dönüşümü

E.Esra Erturan Öğüt*

Kurthan Fişek ve A.Faik İmamoğlu anısına...

Özet: 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın kuruluşu ve sonrasında gerçekleşen spora ilişkin düzenlemeler, alınan kararlar ve uygulamaların neoliberal politikaları hangi açılardan içerdiğine cevap arayan bu çalışmanın amacı, Türk spor yönetiminin geçirdiği neoliberal dönüşümü analiz etmektir. Çoklu veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılan çalışmanın bulgularından, spor politikalarında futbolun baskın olduğu, kitle sporuna yönelik tesislerden ziyade futbol stadyumlarına yatırım yapıldığı, Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları gibi dev spor organizasyonlarına ev sahipliği yapılırsa kullanılacak kamu kaynaklarıyla yerel ve küresel sermaye için yeni değerlendirme alanlarının harekete geçirilebileceği görülmektedir. Bütün bunlar sporun ticarileştirildiğine ve neoliberal bir anlayışla ekonomik bir olgu olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Spor, spor yönetimi, neoliberalizm, futbol, olimpiyat oyunları.

Neoliberal Transformation of Sport Management in Turkey

Abstract: In 2011, the Ministry of Youth and Sport, which is the main governing organization of the Turkish sports, replaced the former General Directorate of Youth and Sports. This study queries the possible involvement of neoliberal policies in the regulations, decisions, and implementation regarding sport after the establishment of the Ministry. The aim of the study is to analyze the neoliberal transformation of the Turkish sports management. In the study, multiple data collection and analysis methods, such as document analysis, discourse analysis, and interviews were used. The findings have indicated that the football is the predominant policy area in the sports, and that investment is mainly made in football stadiums, rather than in public sports facilities. Moreover, it is argued that if mega sport events like the 2013 World Cup and 2020 Olympic Games are hosted, public money to be used will increase local and global capital flow. All these point out that sports is commercialized with a neoliberal approach, and is seen as an economic commodity.

Key Words: Sports, sports management, neoliberalism, football, olympic games.

GİRİŞ

21. yüzyılda spor endüstrisi, küresel kapitalist düzenin önemli bir kolu kabul edilmektedir (Andrews, 2004: 2). Endüstri devriminin insan yaşamına getirdiği

*Öğr.Gör.Dr., Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu., 06500, Beşevler/Ankara/Türkiye.

“boş zaman” anlayışının devamında yeniden tanımlanan spor, kâr sürecinin bir parçası olarak kapitalist ekonominin vazgeçilmez bir sektörü haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar Amerika’da dahi spor, Coubertin’in¹ etkisiyle gelişmiş amatör kimliğiyle kültürün yarı-bağımsız bir parçası olarak kalsa da savaş sonrasında piyasa ilişkilerinin bir parçası olmaktan kurtulamamıştır. Bugün yalnızca Amerika’daki tahmini büyüklüğü 435 milyar \$ (Plunkett Research, 2012) olan spor endüstrisi, katılımcılara ve seyircilere çeşitli mal ve hizmetler vermek üzere düzenlenmektedir. Futbol piyasasının büyüklüğü Avrupa’da 22 milyar dolar, Türkiye’de ise 820 milyon dolar olarak ifade edilmektedir (Akşar, 2011: 4).

Sporun piyasalaşma süreci özellikle 1970’li yılların sonundan itibaren uygulamaya konan neoliberal politikalarla birlikte daha da hızlanmıştır. Neoliberalizm, temel önermeleri serbest piyasa, deregülasyon, ve özelleştirme ilkelerine dayalı, özel sektörün toplumdaki rolünü artırmaya yönelik politik bir yaklaşımdır. 70’lerden sonra Keynezyen iktisat politikalarının sonucu olarak devletin büyümesinin getirdiği sorunlara çözüm arayan üç düşünürün; F. von Hayek, M. Friedman ve J. M. Buchanan’ın çalışmalarının neoliberalizmi doğurduğu söylenebilir (Aktan, 1995: 12-13). Bourdieu (1998a), neoliberal “ütopyanın” sosyal gücünü, aslında hissedarlar, mali operatörler, sanayiciler, *laisser-faire* anlayışına izin veren muhafazakar ya da sosyal-demokrat politikacılar ve hatta sonuçlarını ödeme riski olmadığından şirket yöneticilerinin aksine bu politikaları yaymaya hevesli yüksek düzey mali memurlardan oluşan politik ve ekonomik güçlerden aldığı ileri sürmektedir. Neoliberal yaklaşım temelde, sermayenin kesintisiz akışının gelişimin anahtarı olduğu ve sosyal ve bireysel değerlerin ekonomik göstergelere dayandığı görüşüne dayanır.

Başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de neoliberalizm, iki temel evreden geçmiştir. Birinci evre diyebileceğimiz 1980’li ve 90’lı yıllarda temel amaç kurumacı-devletçi dönemin kurumlarını ve piyasalaşma önündeki engelleri ortadan kaldırmak iken, ikinci evre olan 2000’li yıllardan itibaren temel amaç neoliberal reformları kurumsallaştırmak olmuştur (Naim, 2000). Güç dengelerinin sermaye lehinde değiştiği bu dönemde devlet aygıtı da gerek iktisadi işlevleri, gerek toplumsal yükümlülükleri ve idari etkinliği açısından yeniden düzenlenmektedir (Güzelsarı, 2003: 17). Bu bağlamda 2000’li yıllarda spor yönetiminde de sivil toplum ve piyasa üzerinde düzenleyici önlemleri almak ve sistemi mekanik işlevine kavuşturmak için kurumsal değişikliklere gidilmiş, neoliberal politikaların toplumsal müdahalelerden uzak biçimde hızla uygulanmasına fırsat tanıyacak *neoliberal otoriter devlet* anlayışı hayata geçmiştir (Oğuz, 2011: 20). 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın (GSB) kuruluşu ve son-

¹ Baron Piere de Coubertin, Uluslararası Olimpiyat Komitesi’ni kurarak modern Olimpiyat oyunlarını ilk kez 1896 yılında, Atina’da düzenlemiş ve Olimpik liyakati sporda amatörlük anlayışıyla bütün dünyaya yaymış Fransız eğitmen ve tarihçisidir.

rasında gerçekleşen spora ilişkin düzenlemeler, alınan kararlar ve uygulamaların neoliberal politikaları hangi açılardan içerdiğine cevap arayan bu çalışmanın amacı, Türk spor yönetiminin son yıllarda geçirdiği neoliberal dönüşümü analiz etmektir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanılmış; öncelikle konunun boyutlarını belirlemek üzere doküman analizi ve literatür taraması yapılmış, alan uzmanı çeşitli akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Ardından araştırmacının amacı doğrultusunda şu soruların yanıtı aranmıştır:

- Neoliberal politikalarla birlikte spor yönetiminde devlet örgütlenmesi yapısal olarak ne şekilde değişmiştir?
- Sporu etkileyen yasal düzenlemeler, karar ve uygulamalar, neoliberal politikaları hangi biçimlerde içermiştir?

Araştırmanın sorularına cevap vermek üzere çoklu veri toplama ve analiz yöntemleri uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının ilki anahtar kişilerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerdir. Genellikle yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bilgiler yalnızca cevapları değil; aynı zamanda cevapların nedenlerini de ortaya çıkartmaktadır; zira bireyler, kendileri ile görüşme yapıldığında hassas konuları daha rahat tartışabilmektedirler (Moser - Kalton, 1979: 271). Buna göre, araştırma sorularına yanıt aramak üzere bir bürokratla ve Herkes İçin Spor (H.İ.S) Federasyonu başkanıyla yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanarak derinlemesine, yüz-yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden birinde ses kaydı alınmış, diğerinde, görüşmeci ses kaydına izin vermediği için ifadeleri onun dikte ettiği biçimde yazılı kayıt alınarak gerçekleşmiştir. Aynı gün deşifre edilen görüşmeler, betimsel olarak analiz edilmiş, raporda gerekli yerlerde alıntılar kullanılmıştır.

Görüşmelerden başka, çalışmada iki türlü haber kaynağı kullanılmıştır. İlki, GSB'nin kendi uygun gördüğü haberleri yayınlayan web sitesindeki basın arşivinde yer alan haberler, diğeri ise internet üzerinden ulaşılabilen bütün haber arşivleridir. Bakanlığın kendi sitesinde yayınlanan ilk arşiv, spor yönetiminde devletin dönüşümünün gerçekleştiği dönemin ilk dört ayında çıkan gazete haberlerini taramak üzere kullanılmıştır. Arşivin buradan alınmasının nedeni, Bakanlığın ilgili birimi tarafından çeşitli gazetelerden seçilerek yayınlanan haberlerin, Bakanlığın olaylar, kararlar ve uygulamalara ilişkin görüşlerini yansıtmaya en yakın haberler olabileceği varsayımdır. Gençlik ve Spor Bakanı'nın "alıntılı" ifadesi bulunan toplam 143 habere bir yazılım vasıtasıyla (NVivo 9) söylem analizi yapılmıştır. Buna göre, Bakanlığın "futbol", "tesisler", "Olimpi-

yatlar”, “amatör spor”, “örgüt”, “kitle sporu” ve “diğer politikalara” yönelik söylemleri kategorileştirilmiştir. Ardından bu kategoriler altında en sık kullanılan 100 sözcük içerisinde tespit edilen anlamlı kodlar (temalar), sıklık düzeylerine göre sıralandırılmıştır. Bu bulgular gerekli yerlerde neden-sonuç ilişkisi içerisinde metne dahil edilmiş, en çok söyleme konu olan ilk üç kategoriye ilişkin tablolar rapora eklenmiştir.

İkinci haber analiz kaynağı olarak olaylara ve gündeme ilişkin haberler için internetteki tüm gazete arşivleri alınmış ve bunlara içerik analizi yapılmıştır. Bu haberler betimsel olarak yorumlanarak metne dahil edilmiştir.

Bunların dışında veri toplamak üzere yasal/politik belgeler kullanılmış, GSB ile diğer bazı kuruluşların resmi web sitelerine ve ilgili literatüre başvurulmuştur. Bu veriler de betimsel olarak raporlaştırılmıştır.

Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de ve Dünyada Spor Yönetimi Modelleri

Spor yönetiminin dönüşümünü anlamak için sporun yönetiliş biçimlerine yakından bakmak gerekecektir. Fişek’e göre spor yönetiminin iki temel modeli vardır (Fişek, 1999: 20). Birincisi, devletin sporu doğrudan yönetmesi modelidir. Bu model genellikle reel sosyalist ülkelerde görülür ki burada devletlerin temel örgütlenme ve işletme görevini üstlenerek sporu yönettiği söylenebilir. Lakin son dönemde reel sosyalizmden kapitalist düzene geçen ülkelerin hemen hepsinde spor yönetimi özerkleşmeye başlamış, dünyadaki yaygın yönetim modeline evrilmiştir.³ Bu kısmen daha yaygın ikinci model, “*federe birimler olan ve kendi yönetimlerini kendileri seçen spor kulüplerinin bir araya gelerek yetkilerinin bir bölümünü “federal” nitelikteki bir üst kuruluşa devretmeleri*” (Fişek, 1999: 20) sonucu oluşan özerk, gönüllü birlik modelidir. Bu modele, hem sosyal refah devletlerinin güçlü olduğu Kuzey Avrupa’da hem de neoliberal politi-

² “Diğer Politikalar” Gençlik ve Spor Bakanının gençliğe ve Yurtkur’a ilişkin açıklamalarıyla, çeşitli olaylara ilişkin yaptığı siyasi yorumlardan oluşmaktadır.

³ Doğu Avrupa’nın sosyalist ülkelerinde spor, ideolojiyle neredeyse eş anlamlı görülmekte, sosyalist devlet elit spora sponsorluk etmekteydi (Krawczyk, 1996). Nitekim bu ülkeler uluslararası organizasyonlarda oldukça başarılıydı. Doğu Bloku’nda reel sosyalist rejimlerden kapitalist düzene geçiş sürecinde spor yönetimleri de bazı dönüşümler geçirmiştir. Örneğin Bulgaristan’da yarı-bağımsız karakterde bir Bulgar Spor Birliği bulunmakta, örgüt, devletin spor politikalarını uygulamakta, başkanları devlet tarafından atanmakta, spor kulüpleri ve federasyonlar buna bağlı çalışmaktaydı. 1989’dan itibaren bu örgütte piyasaya yönelik bir dizi düzenleme yapılmıştır. Ancak, sosyalist dönemden kalan parti-devlet anlayışı ülkede spor politikalarının işlenmesinde siyasi bir engel olarak belirtilmiş, pek çok kulüp kapanmış, uluslararası başarı azalmış ve dönüşüm oldukça sancılı olmuştur (Girginov, 2008). Yine Komünist Çekoslovakya döneminde Çekoslovak Spor Birliği devlet yönetimindeki spor örgütüyken, 1989 “Kadife Devrim”den sonra özerkleşmiştir (Numerato, 2009). Romanya’da 1989’a dek devlet müdahalesiyle yönetilen spor, özerkleşme sürecine girse de spor federasyonlarıyla devletin ilişkileri devam etmiştir (Mangra vd. 2009). Macaristan’da ise sosyalizm sonrası 15 sene içinde dört kez spor yasası değişmiş, sporu yöneten örgüt altı kez yeniden yapılanmıştır. Halen devletin yönettiği sporun temel problemi, aşırı siyasi müdahaleler nedeniyle kitle sporunun gelişmemesi olarak gösterilmektedir (Földesi - Egressy, 2006).

kaların en güçlü olduğu Anglosakson ülkelerde sıkça rastlanmakta; spor, devletten bağımsız çatı örgütler tarafından yönetilmektedir. Elbette bu ülkelerin çoğunda devletin spordan sorumlu bir birimi bulunur ancak; spor esasta, Avrupa’da ve Avustralya’da kulüpler eliyle, ABD de ise okul ligleri biçiminde organize olur. Heinemann (2005: 182-184), Avrupa sosyal refah devletlerinde sporun, bağımsız yapılanmasına karşın devletin himayesinde olduğunu şu savlarla tartışmaktadır: 1- En azından 1976 Avrupa Spor Konferansı’ndan beri, bütün Batı Avrupa devletleri “herkes için spor” programlarını spor politikalarının temelinde oturtmuşlardır. Refah devletlerinde bu, fırsat eşitliğinin sağlanmasında spor için de politikalar oluşturulması anlamına gelmektedir. 2- Bütün Avrupa ülkelerinde devlet, sporu güvence altına almak için finansal yardım yapmaktadır. Bu yardımlar doğrudan ayrılan ödenekler, vergi indirimleri ya da tesislere yatırım gibi çeşitlenebilir. 3- Spor politikalarının devletin refah politikalarının arasına girmesi başka refah politikalarını desteklemektedir. Bunlar, sağlık politikaları, sosyal bütünleşme politikaları, gençlik politikaları, boş zaman politikaları, eğitim politikaları, spor kulüplerine demokratik katılım yoluyla siyasi eğitim ve elbette ekonomi politikaları olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de ise spor yönetimi, cumhuriyet öncesi dönemde Avrupa’dakine benzer bir modelde yapılırsa da bu yapının ömrü kısa sürmüştür. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 1922’de spor kulüplerinin kendi kendine kurdukları böyle bir yapıdır. TİCİ daha sonra lav edilerek, 1936’da, Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir yan kuruluşu gibi hizmet veren Türk Spor Kurumu’na dönüştürülmüştür. “Sporda devletçilikle sporda partililiği birbirine karıştırmasıyla” (Fişek, 1998: 373) bir ara-rejim görevi gören TSK dönemi 1938’de son bulmuş, spor yönetimi, Atatürk’ün emriyle kurulan Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü’yle (BTGM) devlete geçmiştir. BTGM, dört yıl daha kurulduğu gibi kalmış ancak savaştan sonra spor yönetim ve politikalarında istikrarsızlık dönemi başlamıştır. Şöyle ki; BTGM, ilk kuruluşunda tüzel kişiliğe haiz ve Başbakanlığa bağlı iken, 1942’de 4235 sayılı Kanunla Milli Eğitim Bakanlığı’na, 1960’ta 1156 sayılı Kanunla tekrar Başbakanlığa bağlanmıştır. Ardından 1969’da “Gençlik ve Spor Bakanlığı” kurularak BTGM, 6 Şubat 1970’de Cumhurbaşkanlığı tezkeresiyle adı geçen Bakanlığa bağlanmıştır.

Spor yönetimindeki değişiklikler 1980 sonrasında da devam etmiştir. 1982 Anayasası’nın 59. maddesinde spora yer verilmesinden kısa bir süre sonra 1983’te 179 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname gereğince, Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlıkları birleştirilmiştir. Genişleyen bu örgüt fonksiyonlarını yerine getiremeyince, 1986’da 3289 sayılı Kanun hükümleri gereği adı “Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir. 2 Mart 1989’da 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden Başbakanlığa bağlanmış, gençlik faaliyetlerini de kapsayacak biçimde düzenlenmiş ve adı “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü”(GSGM) olmuştur. Uzun yıllar bu şekilde hizmet

veren örgüt, 2004 yılında spor federasyonlarının özerkleşerek ayrılmasıyla bir nebze küçülmüştür. Örgüt son olarak, 8 Haziran 2011 tarih ve 27958 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 638 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı’na dönüştürülmüştür. Böylece bağlı birimlerinde bazı farklılıklar olsa da 60’ların sonundaki yapılanmaya geri dönülmüştür.

Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Kuruluşu

Türkiye’de devletin spor yönetiminden el çekmesi, sporun kendi kendini yönetecek gönüllü ve federatif bir yapıda örgütlenmesi ideali, çeşitli platformlarda, politik belgelerde⁴ ve bazı yazarlarca (Fişek, 1985: 38, 1998: 228,420; İmaoğlu - Çimen, 1999: 70) uzun yıllar boyunca dile getirilmiştir. Hatta federasyonların özerkliğinden sonra 2006’da, GSGM’nin özerk ve çatı bir örgüte dönüştürülmesine yönelik Türk Spor Kurumu Kanunu tasarısı çalışmaları yapılmıştır⁵. Literatüre, uzun yıllar süren tartışmalara ve o dönemki kanun tasarısı çalışmalarına rağmen 2008 Spor Şurası’nda, Genel Müdürlüğün “bakanlığa” dönüştürülmesi yaklaşık 30 kişilik bir önerge ile istenmiştir (GSGM, 2009: 97,177) Belki buna istinaden, Mayıs 2011’de hükümet iradesi doğrultusunda Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulması yönünde çalışmalara başlanmıştır. Araştırma kapsamındaki görüşmecilerden alınan bilgilere göre kuruluş çalışmalarında federasyon başkanlarının ve o dönem GSGM’de görev alan yöneticilerin görüşlerine başvurulmamıştır. Kuruluş gerekçesini yine hükümet iradesinden alan GSB, iki ay içerisinde, Haziran 2011’de kurulmuştur. Genel müdürlüğün bakanlığa dönüşümü kuşkusuz, gençlik ve spor kapsamında neoliberal politikaların sivil toplum kuruluşlarının; spor kulüplerinin ve onların federatif yapılarının müdahaleleri olmadan hızlıca yürütülmesine olanak verebilecektir.

Burada Fişek’in (1998: 412-413) 1969 yılında BTGM’yi kendisine bağlayarak kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı hakkında söylediklerini hatırlamak gerekli olabilir:

“ ... gerek kuruluşundaki eğretilik, gerek spor pratiğine etkilerindeki sınırlılık nedenleriyle böyle bir bakanlığa (ayrıca herhangi bir bakanlığa) “ulusal spor yönetimi” olarak bakmak gerçekten güçtür. [...] Asıl önemli olan “spor” olgusunun yanlış algılanmasının, yalnızca ideolojik değil, örgütsel sapmayı da

⁴ Bağımsız spor yönetimine giden yolda ilk adımın devlete bağlı spor federasyonlarının özerkliği olduğu düşünülerek çeşitli toplantılarda özerkleşme önerilmiştir. Örneğin; 1989 yılında TASKK’ın düzenlediği “Spor da Devletin Yeri” konulu panelde, 1990 Spor Şurası Ön Komisyon Raporlarında, 1997’de 55. Hükümet Programında, 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1999 Spor Şurası Ön Hazırlık Komisyonu Raporlarında, Fikret Ünlü tarafından 1999 yılı Federasyon Başkanları Toplantısında nihayet, 2001-2005 yıllarını kapsayan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planında özerklik ve devamında spor sisteminin bağımsız olarak yeniden yapılandırılması üzerinde durulmuştur (Erturan, 2003).

⁵ 2006’da ulusal spor sisteminin genel olarak özerkleşmesi için özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği haiz, idari ve mali özerkliğe sahip, faaliyet ve işlemlerinde Başbakanlığın bağlı kuruluşu olmak üzere bir Türk Spor Kurumu kurmak üzere yasa tasarısı çalışmaları yapılmıştır.

birlikte getirmesidir. [...] BTGM’nin ona “bağlı kuruluş” olarak bağlanması ideolojik bir sapmadır.”

Fişek burada, “sporu ikinci planda tutan ve “gençlik” ekseninde dönen amaçlara” yönelik bir bakanlığı yanlış bulmaktadır (Fişek, 1998: 413). Çünkü spor, özü gereği ne yalnızca eğitim ne de gençlik sorunudur ve gençliğe ilişkin sorunlar, Milli Eğitim, Sağlık, Sosyal Güvenlik, İçişleri ya da Kültür gibi Bakanlıkları ilgilendiren görevlerdir. Fakat ne var ki, o dönemden beri Türkiye’de gençlik, sporla bir anılarak örgütlenmektedir.

Öyleyse bugün kırk sene öncesi bir yapıya geri dönülerek tekrar bir bakanlığın kurulması ve Spor Genel Müdürlüğü’nün (SGM) bağlı kuruluş haline dönüştürülmesi, “ulusal spor yönetiminde” ideolojik ve örgütsel bir sapmaya, bir geri adıma yol açmıştır denebilir. Böylece, spor yönetimini ileriye; daha demokratik bir platforma taşıyacağı düşünülen Türk Spor Kurumu gibi, gençlikten ayrı, ulusal spor yönetimini temsil edecek özerk bir yapının tasarıları da yarım kalmıştır.

Fişek’in de çarpıklığına dikkat çektiği gibi gençlik konularının spor yönetimi kapsamından çıkarılması ya da en azından Bakanlığın gençliğe ilişkin görevlerinin tanım ve kapsamının düzenlenmesi gerekli görülmektedir. Bununla birlikte gençliğe yönelik politika ve faaliyetler ile bunların siyasal, sosyal ve ekonomik boyutları başka bir çalışmanın konusu olmalıdır. Bu nedenle sonraki bölümde, sadece spora yönelik politika ve uygulamalar çalışmanın teorik çerçevesi kapsamında incelenecektir.

Belediyelerle İlgili Yeni Düzenlemeler: Neoliberal Yerelleşme ve Kitle Sporunun Sonu

Bakanlık kurulduğundan beri sporu ilgilendiren yasal mevzuatta bazı düzenlemeler yapılmıştır. 17 Mart 2011’de “*B. Sporun geliştirilmesi ve Tahkim*” olarak değiştirilen Anayasa’nın 59. Maddesi ve akabinde, 2011’de çıkarılan şike ve şiddet hakkındaki düzenlemeleri içeren 6222 sayılı Kanun o dönem patlak veren şike olayları gereği yapılan ilk çalışmalardır. Bu olaylar durulduktan sonra yapılan bazı yasal düzenlemeler ve yasa tasarısı çalışmaları ülkedeki neoliberal politikaları yansıtır niteliktedir. Bunların içinde ilk olarak 6360 sayılı Kanun⁶ göze çarpmaktadır.

Belediyelerin sporla ilişkisi pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de karşılıklı çıkarlar doğrultusunda şekillene gelmiştir. Geçmişte, belediyelerin spora yaptıkları yatırımlar, sporun gelişimine fayda sağlarken bazen de sporun belediye yönetimleri tarafından siyasi bir üstünlüğün sağlanmasında kullanıldığı görülmüştür. Bazı büyükşehir belediye başkanlarının, futbol kulüplerine belediye

⁶ 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

bütçesinden para aktarmak, bu takımları liglerde daha iyi durumlara taşımak ve yine bu kulüplere başkanlık yapmak suretiyle ve belediyenin reklam ve propagandalarını yapabilmek amacıyla (Ekenci vd., 2009: 395), kulüpleri siyasi popülerliklerinde bir araç olarak kullandıklarına tanık olunmuştur.

Bu gibi durumların önüne geçmek üzere 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 37. maddesi ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 17. maddesi belediye başkanlarının profesyonel kulüplere başkanlık yapamayacağı yönünde düzenlenmiştir. Yine profesyonel spor kulübüne belediye bütçesinden yardım yapılamayacağı 24090 sayı ve 27.05.1997 tarihli Temyiz Kurulu Kararı ile tespit edilmiş, 2005'te 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesi (b) bendinde bu yardım *"amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak"* olarak düzenlenmiştir. Ne var ki 2012'de bu madde 6360 sayılı Kanunun 17. maddesine göre aşağıdaki gibi değişmiştir (altı çizili sözcükler eklenmiştir):

"Gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine aynı ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir."

Bu maddeye aynı Kanun maddesiyle aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

"Belediyelerin birinci fıkranın (b) bendi uyarınca, sporu teşvik amacıyla yapacakları nakdî yardım bir önceki yıl genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeleri için tahakkuk eden miktarın binde yedisini geçemez."

Buna ek olarak 6360 sayılı Kanunun 7. maddesinde, 5216 sayılı kanunun 7nci maddesi birinci fıkrasının (m) bendinde yer alan *"amatör spor kulüplerine"* ibaresinden sonra gelmek üzere *"nakdî yardım yapmak,"* ibaresi ile *"derece alan sporculara"* ibaresinden sonra gelmek üzere *"teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere"* ibaresi eklenmiştir.

Böylece daha önceden kısaca amatör spor kulüplerine malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak olarak ifade edilen yardımın türüne nakdi yardım da eklenmiş, yardım kapsamındaki kişilerin kapsamı genişlemiştir. Böylece kitle sporunun teşvikinden ziyade elit, organize, yarışmacı spora ve performans sporcusuna kaynak aktarmanın önü açılmıştır.

Aslında halka sporun ulaştırılmasında tıpkı okul ve kulüpler gibi belediyelerin de önemli bir destekleyici rolü vardır. Bir başka deyişle belediyeler, kitle sporunu yaygınlaştırmanın aygıtlarından biridir. Nitekim Ekenci (2012)'ye göre *"Belediyeler rekabet ve yarışmaya dayalı spor etkinlikleri için performans sporcusu yetiştirmekten kaçınmak durumundadır. Zira belediyelerin görevi, sportif başarılarından ziyade toplum sağlığı ve sosyal bütünlüğün korunması adına mahalli ve müşterek nitelik ve nicelikte herkes için spor politikaları geliştirmektir. Bu ayrımı yapamayan ve performans sporuna yönelik maddi yatırımlar"*

yapan belediyeler asli görevinden uzaklaşmakta ve toplum sağlığına gereken önemi verememektedir” (Ekenci, 2012: 30).

Yerelleştirme reformları neoliberal politikaların temel ilkelerindedir. Sporun kitleye sunumuna yönelik bir yerelleştirme aslında sosyal refah anlayışının bir parçası olabileceken sermayenin ilgisini çeken elit, yarışmacı, seyirlik sporlara kaynak aktarmak üzere yerel yönetimlere yetki verilmesi neoliberal politikalarla bütüncüdür.

Spor Kulüpleri Yasa Tasarısı: Spor Kulüplerinin Şirketlere Dönüşümü

2012 yılında GSB, Spor Kulüpleri Yasası tasarısı çalışmalarına hız vermiştir. Aslında daha önce, 2003 yılındaki bir Meclis Araştırması Komisyonu Raporu⁷ bu yasa taslağının temelinde yatan görüşü ortaya koymuştur. Buna göre:

“Kulüpler dernek statüsünden muhakkak uzaklaştırılmalıdır. Anonim şirket veya kendisine ait yeni bir şirket yapılanması sağlanmalı, böylelikle kulüplerin tüm gelir ve giderlerinin kayıt altına alınması sağlanmalıdır.”

Rapor sonucunda yansıtılan bu görüşe paralel olarak *“...Dernekler Yasası’yla gidilecek yolun, sonu olan bir yol olmadığını, bu yönetimsizlik, bu denetimsizlikle bu yapıların çok uzun vadeli yaşatılabilir olmadığını”* (GSB, 2012a) ifade eden Gençlik ve Spor Bakanı’nın özellikle desteklediği Kulüpler Yasa Tasarısı, kulüplerin dernekler kanunu kapsamından çıkarılmasını öngörmektedir.

Kulüplerin Dernekler Kanunu’ndan çıkarılmasında ve Fişek’in (1998: 453) de önerdiği gibi kendilerine ait bir “Spor Kulüpleri Yasası” oluşturulmasında elbette bir sakınca yoktur. Tabii bu kanun, *“karar organlarında eylemli sporcuların salt çoğunlukta bulunmalarını sağlamak koşuluyla”* ve *“okul gücünü de kapsayan”* (Fişek, 1998: 453) biçimde, demokratik, gücünü üye ve sporcularından alan, amatör ruhlu, gönüllü birlik modelinin federatif yapı taşları olabilecek nitelikte olmalarına imkan verebilmelidir. Ancak yeni geliştirilen yasa tasarısının hedefinde kulüplerin şirketleşmesi öngörülmektedir. Buna göre spora katılım, şirketler tarafından gerçekleştirilebilecek, kar amacı gütmeyen amatör spor kulüpleri muhtemelen ya kapanacak ya da iktisadi bir dönüşüme uğrayacaktır.

Bu noktada, yukarıdaki yerel yönetim mevzuatındaki değişikliklere bakılırsa, kulüplerin şirket haline gelmesi durumunda belediyelerin derneklere değil “şirketlere” aynı ve nakdi yardım yapabileceği görülmektedir. Bu durum temelde hukuki rasyonellikten uzak olup belediyelerin kamu kaynaklarını şirketlere aktarması kabul edilemez bir uygulama olacaktır. Ayrıca bu durumun klientalistik bir anlayışı da doğurabileceği; belediyelerin spor hizmetlerini satan kulüpler

⁷ Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddialarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss956m.htm>

(şirketler) arasından kendilerine yakın olanlara yardım yapabileceği endişesi doğmaktadır.

Aslında bahsi geçen Kulüpler Yasası Taslağı daha çok, futbol kulüplerinin şirketleşmeye de bağlı bazı sorunlarından yola çıkılarak biçimlendirilmiş gibidir. Akşar'a (2005a: 220) göre "show business" haline gelen endüstriyel futbol sektörünün aktörleri; şirketleşen futbol kulüpleri, "*sadece klasik yönetim anlayışı ve pederşahi bir yönetim felsefesiyle*" yönetilemezler. Yani bugünkü şartlar altında mesele, şirketleşmek değil aynı zamanda rekabete dayanıklı, iyi yönetilen şirketler haline gelmektir. Nitekim şirketleşme sürecinde beklenildiği kadar başarılı olunamamıştır. Bugün "dört büyükler" de dahil bütün kulüplerin yüksek miktarlarda borçları mevcuttur. Bakanın açıklamasına göre, AKP hükümetleri döneminde bu kulüplerin maliye ve SGK pirim borçları yapılandırılmış, faizler indirilmiş ve vadeye yayılmıştır (GSB, 2012a). Hükümetin sporcu transfer ücretleri milyonları bulan büyük bütçeli kulüplerin borçlarının kapatılmasında ve bu kulüplerin varlıklarını sürdürmesinde neden bu denli iyi niyetli olduğu açıktır. Neoliberal politikalar gereği futbol pazarı kendi başına bırakılamayacak kadar büyüktür ve FIFA, UEFA gibi ticari yönü son yıllarda artan dev global örgütlerle bağlantıları olduğu müddetçe bu pazarın uluslararası piyasa koşullarına göre yönlendirilmesi, devamlılığının sağlanması gereklidir.

Kulüplere yönelik Yasa Tasarısı böylece başta futbol olmak üzere tüm seyir sporları için piyasa koşullarını geçerli kılacaktır. Şüphesiz amatör kulüplerin de dernek statüsünden çıkıp profesyonel futbol kulüpleri gibi şirketleşmesi, ticari sektörün bir parçası haline gelmesi, yani spor yönetim sistemindeki bu köklü dönüşüm neoliberal ekonominin önünü açabilecektir.

Oysa sporun, cemiyetçilik anlayışıyla aşağıdan yukarıya örgütlenmesi yalnızca yönetsel ve ekonomik bir süreç değildir. Spor kulüplerinin toplum içinde belirli konularda yetersiz kalan sosyal yapıyı desteklemek, geliştirmek, bireylerin kendilerini toplum içinde tamamlanmış hissetmesine olanak vermek, pozitif demokrasi anlayışını şekillendirmeye yardımcı olmak gibi fonksiyonları da vardır (Heinemann ve Horch, 1981: 124-130). Aslında tam da bu fonksiyonları nedeniyle "*Dünyanın her yerinde "spor kulübü", spor yaptırmanın vazgeçilmez aracı, tabandaki en temel örgütlenme biçimidir: "demokratik" bir ulusal spor yönetimi ancak bu tabandan başlayarak yukarıya doğru örgütlenebilir*" (Fişek, 1998: 452-453)

Türkiye'de yıllardır güçlendirilmeye çalışılan kulüp temelli, demokratik ve gönüllü Avrupa tipi spor yönetim modeli, bu yasa tasarısı kabul edilirse tehlikeye düşecek; kulüpler, şirketleşmeye mecbur bırakılırsa, sosyal ve demokratik rollerini kaybedecek, zorlu piyasa koşullarına dayanmak için özündeki amatör değerleri profesyonel/ticari değerlerle değiştirmek zorunda kalacak, kimileri varlıklarını sürdüremeyecek ve belki de ülkedeki spor sistemi çökebilecektir.

Zira genelde spor kulüplerinin rekabet piyasasında varlığını sürdürmesi esasta sponsorluk, bağış ve reklam gelirlerine dayanmaktadır. Fakat yalnızca izleyici çeken, yarışmaya dayalı spor branşları sponsorların ve medyanın tercih ettiği branşlardır ve zevk ve sağlık için yapılan rekreasyonel sporlar ile izleyici çekemeyen branşların kulüpleri maddi sıkıntılar içerisinde. Bu kulüpler gönüllü katılımından aldıkları güce mecburdur ve şirket haline dönüşmeleri, piyasa koşullarına göre ticarileşmeleri pek mümkün görünmemektedir. H.İ.S. Federasyonu başkanına göre spordaki ticarileşme kitle sporunun yaygınlaştırılmasını olumsuz etkilemektedir:

“Siz eğer (kitle sporunu) paraya dökerseniz; toplumun büyük kısmı fakirdir, karşılayamaz. Hatta ben, marka düşkünlüğüne de karşıyım. Herkes evinde de spor yapma alışkanlığını kazanmalı. Bulgaristan’a Romanya’ya vs. gidiyorum, çok döküntü yerlerde bile halk spor yapıyor. İlla da çok lüks yerler olması veya çok kaliteli bir eşofman giyilmesi zorunlu değil! Paraya, ticarete döktüğünüz zaman tesisler sadece hali vakti yerinde insanların spor yapacağı yerler haline dönüşür. Bu yanlıştır. Kitle sporlarının özendirici hale getirilmesi hatta toplumun spor yapması için uygun ortamların bedava karşılanacak hale dönüştürülmesi gerekir.”

Araştırma kapsamında görüşülen başkanın bu ifadeleri kitle sporunun ticarileşmeden yaygınlaştırılmasına ve sosyal devletin himayesinde sunulmasına duyulan ihtiyacı açıklamaktadır.

Neoliberal Eksende Ticarileşen Elit, Organize, Rekabetçi Seyir Sporları ve Futbol

Neoliberalleşme ile gençlerin rekreasyonel kitle sporlarına ilgisi azalmıştır. Çünkü şirketler sponsorluk kanalıyla elit, organize, rekabetçi ve ticari sporları kullanırken, bu tür sporlar dünya genelinde baskın bir hal almış, ideal kabul edilmiş, oyun ve fiziksel egzersizin doğası ve düzeni hakkındaki yaygın görüş ve inanışlar etkilenmiştir (Coakley, 2011: 74). Devletlerin sosyal refahı artırmak üzere desteklemesi beklenen eğlence, sağlık ve zevk için yapılan spor dalları zaman geçtikçe amatör ruhunu yitirmektedir. Bugün çoğunlukla, şov dünyasının bir ürünü haline gelen seyir sporları, devletler ve global şirketler tarafından desteklenmektedir. Chomsky’e (2010: 128) göre bunun nedenleri; seyirlik sporların insanları meşgul ederek gerçekten önemli şeylere katılmaktan alıkoyması ve şovenizm ve iktidara bağlılık konusunda eğitim vermesidir. Bu eğitim, *“irrasyonel bir rekabet, iktidar sistemlerine beslenen irrasyonel bağlılık ve çok berbat değerlerin pasif biçimde kabullenilmesini”* (Chomsky, 2010: 128-129) edindirmekte ve aslında insanın anti - sosyal yönlerini belirginleştirmektedir. Gerçekten de son dönemde sporun, toplumun pasifize edilmesi, bir nevi uyuşturulması amaçlı kullanımının yanı sıra bazı değer ve ideolojileri aşlamak üzere *“vatanse-*

verlik, saldırgan ticaret, cinsel performans ve savaş” (Burstyn, 1998: 15) söylemlerindeki mecazi kullanımı da yaygınlaşmıştır.

Kısacası, küreselleşme ve neoliberal politikaların bir sonucu olarak elit, seyirlik, rekabetçi, dolayısıyla ticarileşebilen spor branşları öne çıkmış, bunlara katılım teşvik edilmiş, yatırımlar bu branşlara sağlanmış, dolayısıyla diğer branşların ihtiyacı olan kaynaklar azalmıştır. Öne çıkan branşlar genel anlamda olimpiik branşlar olsa da aslında en çok motor sporları, basketbol, voleybol, tenis, futbol ve Amerika’da ilaveten, rugby, buz hokeyi ve Amerikan futboludur.

Öte yandan sadece bu branşlara katılımı desteklemek değil, bu branşların devasa organizasyonlarına ev sahipliği yapmak da neoliberal ekonomi ilkelerini güden ülkelerde önemli kabul edilmekte, bu organizasyonların ülkeye ve yerel halka maddi ve manevi önemli katkıları olacağı varsayılmaktadır. Oysa daha önceki organizasyonlar incelendiğinde bu katkıların her zaman gerçekleşmediği görülecektir.

Örneğin Avustralya Grand Prix Turnuvası’nda tam da neoliberalizmin önerdiği gibi etkinliğin yapılacağı Albert Park özelleştirilmiş, halkın kullanımı sınırlandırılmış, etkinlik sonrası amatör sporların tekrar yapılabilmesi için çok uzun zaman geçmiş, parkın doğal alanları tahrip olmuş ve yazarın ifadesine göre motor sporları vatandaşlara, *“hızlı kulvarda yaşamı”* kutsayan, maskülenlik ve sigara - alkol tüketimi mesajları vermiştir (Lowes, 2004: 74). Böyle bir organizasyonun ekonomik faydası, zararlarının maliyeti hesaba katıldığında pek de fazla olmayacaktır.

Yine, “nakit makinesi” Dünya Kupası 1994’te ABD’nin çeşitli yerlerinde 3.5 milyon taraftarın katılımıyla düzenlendiğinde, ileri sürüldüğü gibi 4 milyar \$ ekonomik etki yapmamış, bazı şehirler (örn. Chicago) kupadan olumlu etkilenirken bazıları (örn. Los Angeles, New York ve San Francisco) zarar etmiştir. Kupanın toplam etkisi yaklaşık *“-9 milyar \$”* tahmin edilmektedir (Baade - Matheson 2004: 349). Aynı şekilde Dünya Kupası 2006’da Almanya’da düzenlendiğinde yerel ekonomiden çok global sponsorlara fayda sağlamıştır. FIFA, Alman sosis ve biralalarının stadyumlarda satışını fastfood ve bira satış haklarının McDonald’s ile Budweiser’a ait olduğu gerekçesiyle yasaklamıştır. FIFA, taraftarın dev ekran maçları izlediği alanlarda hatta çevredeki araba garajları ve restoranlarda sponsor firmalara ait olmayan tüm reklamların sökülmesini zorunlu kılan tarafsız bölgeler ilan etmiş, buralarda aşırı güvenlik önlemleri almıştır (Eick, 2011:91). Böylece sadece sponsorların hakları korunmamış aynı zamanda rakiplerine karşı üstünlük de sağlanmış, yerel ekonomi beklendiği gibi fayda sağlayamamıştır. Eick (2011:99) bu durumu yalnızca futbol, televizyon ve spor endüstrisinin değil, ticarileşme ve menkul kıymetleştirimenin de bir evliliği olarak değerlendirmekte, bu organizasyondan kazanç sağlayanların yerel sermaye değil, medya ve global sponsorlar olduğunun altını çizmektedir.

Burada futbol ve çevresine biraz daha yakından bakmak gerekebilir. Günümüzde futbol - sponsorlar - medya birlikteliği, kapitalist düzenin birbirini tamamlayan parçalarıdır. Artan maç sayısına bağlı olarak TV’de yayınlanan maçların sayısı ve TV kanallarına bu maçlar için ödeme yapma eğilimi artmış, maçlar, bu kanalların tarih ve zaman ihtiyaçları doğrultusunda oynanmaya başlamış, müsabakaların yapısı değişmiş, şike skandalları ve kozmopolitan transfer oyuncular türemiştir (Bourdieu, 1998b: 18). İngiltere’de çok erken dönemde başlayan bu süreçte, kâr hedefli kapitalist mantığa uyarlanan yani şirketleşen kulüpler, bu kulüplerin bağımsız ligler oluşturması, çalışan kesimden uzak stadyumların yapılması, tamamı ticari sponsorlar alınması ve taraftarlarının yerel değerleriyle çatışsa da özellikle Afrika ülkelerinden oyuncular satın alınması gözlenmiştir (Bourdieu, 1998b: 18). 1990’da oyuncu Bosman’ın transfer hakları için mahkemeye başvurması sonucu oyunculara transferlerinde “serbest dolaşım” hakkı verilmiş, “Bosman Kararı” böylece futbolda da sermayenin uluslararası dolaşımı ve kâr transferinin önünü açarak Avrupa’da liberal futbol devrimini başlatmıştır (Akşar, 2005a: 11-12, Bourdieu, 1998b: 17) 1990’ların ortasından beri oyuncu göçleri yoğunlaşmış, artan bir neoliberal, ulus ötesi pazar ekonomisi Avrupa’da liglerin çoğunda futbolu ele geçirmiştir (Hognestad, 2009:359)

Türkiye’de de süreç benzer biçimde ilerlemiştir. Neoliberal ekonominin gelişmeye başladığı 80’lerden bu yana Türkiye’de toplum, yukarıda seyirlik karakterinin bahsi geçen tesirlerinden dolayı futboldan oldukça etkilenmiştir. Futbol, “*milli maçlarda 10. Yıl marşını bir ağızdan okuyan taraftarlara*” bakılacak olursa hem milli birlikteliğin hem de bir “*cemaat etkisi*” yaratarak günlerce bir maç hakkında konuşurabilmesi bakımından toplumsal aidiyetin bir aygıtı haline gelmiştir (Baban, 2011: 514). Halk, Chomsky’nin de işaret ettiği gibi ekonomik ve siyasi sorunlarla ilgilenmek yerine futbol izler ve konuşur olmuş, spora katılım çocuklarda sokak aralarında, yetişkinlerde halı sahalarda futbol oynamak üzerine biçimlenmiş, diğer spor branşları ilgi çekmemeye başlamıştır. İlginin bu yoğunluğu futbolu ekonomik olarak güçlendirmiş, 1992 yılında Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) özerkleşmiştir. Maçların yayın hakları ilk kez 96/97 sezonunda Cine 5, ardından 99/2000 sezonunda Teleon’a ve 2000/2001 sezonu ikinci yarısından sonra Digitürk’e milyonlarca dolar karşılığı verilmiştir (Akşar, 2005a: 38). Çalışmaları 80’lerde başlamak üzere (Akşar, 2005b) futbol kulüpleri şirketleşmeye başlamış 2000’lere gelindiğinde dört büyük kulübün hisseleri İMKB’de halka arz edilmiştir. Kulüpler, milyonlarca dolarlık yabancı oyuncu transferleri yapmaktadır. 2001’de Galatasaray’la sözleşmeleri sona eren Hakan Şükür, Emre Belözoğlu ve Okan Buruk Avrupa’ya transfer olarak Bosman Kararları’nın önünü açtığı liberal futbol piyasasının ilk Türk oyuncuları olmuşlardır (Akşar, 2005a: 20). Türk futbol pazarı gitgide küresel futbol piyasasına eklenmektedir.

Hal böyleyken Türkiye’de devletin neden yönetmediği halde futbola müdahil olup, onu çeşitli biçimlerde spor politikalarına dahil ettiğini anlamak güç değildir. Futbol, piyasanın 820 milyon dolarlık (Akşar, 2011: 4) önemli bir parçasıdır ve elbette neoliberal bir devlet, gerek toplum üzerindeki afyon etkisi gerekse piyasada desteklediği medya, inşaat, finans gibi diğer sektörler düşünüldüğünde bu sektörü desteklemeli ve devamlılığını sağlamalıdır.

Araştırma kapsamında devletin sporda karar ve politikalarına ilişkin tutumunu belirlemek üzere GSB kurulduktan sonraki dönemde Bakanın basındaki açıklamalarına söylem analizi yapılmıştır. Bakanın, spora ilişkin söylemlerine ilişkin kategoriler Tablo 1’de görülebilir. Burada öne çıkan kategorilerin yani haberlerde en sık yer alan konuların sırasıyla “Futbol”, “Tesisler” ve “Olimpiyatlar” olduğu görülecektir.

Tablo. 1: Gençlik ve Spor Bakanı’nın Söylemlerinde Ortaya Çıkan Kategoriler

Kategoriler	Referans (haber)	Kapsam %
Futbol	58	47,69
Tesisler	19	20,50
Olimpiyatlar	11	15,01
Amatör spor	11	11,71
Örgüt (GSB)	6	6,98
Kitle sporu (herkes için spor)	4	3,74
Diğer	34	31,30
Toplam	143	136,93

Bakanın konuşmalarında en çok futboldan, futboldan bahsederken de o dönem ortaya çıkan şikeye ilişkin yasal düzenlemelerden söz ettiği görülmektedir (Tablo 2). Şike davası, bazı yazarlarca, Türkiye’de yaşanan “yemin krizi”, İran ve Suriye’den Türkiye’ye gelen savaş tehditleri, Kıbrıs’ın referandumuna götürülmesi gibi olayların, medyada üstünün örtülmesini sağlayan bir konu olarak değerlendirilmiş, iktidarın futbolu ideolojik bir aygıt olarak kullandığı ileri sürülmüştür (Baban, 2011: 520). Şikenin, gündem değiştirme aracı olarak medyada abartıldığını söylemek iddialı olsa da Bakanlığın hatta o dönem konu hakkında açıklamalar yapan Başbakanın, yönetimi özerk, bağımsız futbol üzerinde bu denli durması gerçekten düşündürücüdür.

Söylem analizine göre futbolda (şikeden sonra) birinci lig *kulüplerine* ilişkin söylemler ağır basmış, *kamuoyu* ikinci, *TFF* üçüncü sırada söyleme konu olmuştur (Tablo 2). Bakanın söylemlerinden, futbola ilişkin karar ve politikalarda önce *kulüplerin* (*şirketlerin*), sonra *kamuoyunun* son olarak da *federasyonun* dikkate alındığı düşünülebilir. Bu sonuç neoliberal yaklaşımda şaşırtıcı değildir. Elbette *şirketlerin* varlıklarını sürdürmeleri ve küresel piyasayla etkileşimde bulunabilmeleri için onların çıkarlarını gözeten bir devlet anlayışı gereklidir. Üste-

lik etkilediği geniş kitle düşünüldüğünde futbola ilişkin kararları *kamuoyunun* onayını almadan gerçekleştirmek siyasi bir hata olabilecektir.

Tablo. 2: Futbola İlişkin Haberlerde En Sık Kullanılan Temalar

Alt temalar ve Sıklıkları		Temalar ve Sıklıkları
Kanun (18), Değişiklik (30), Karar (26), Ceza (20), Şike (23), Suç (8), Haklar (19)		Şikeye ilişkin yasal düzenlemeler (144)
Beşiktaş (14), Fenerbahçe (14), Kulüp (56), (Kulüp) Başkanı (16) , SLKB (12)		Kulüpler (122)
Galatasaraylı, Beşiktaşlı, Fenerbahçeli, Taraftar, vb.	Taraftarlar(32)	Kamuoyu (45)
	Camia (10), Kamuoyu (3)	
Federasyon(12), TFF (18)		TFF (30)

Sporun Ticarileşmesinde Yeni Adımlar: Stadyum Projeleri ve Olimpiyat Oyunları

Söylem analizine göre Bakanlığın önem verdiği ikinci konu tesislerdir (Tablo 1). GSB’nin her biri milyonlarca dolara mal olacak ve bittiğinde futbol kulüplerine tahsisi sağlanacak 25 yeni stadyum projesi, sporda ticarileşmenin bir başka adımı olarak düşünülebilir. Kitle sporunu desteklemekle hiçbir ilgisi olmayan bu yatırımların neden şirketleşen kulüpler ya da özerk TFF tarafından yapılmayıp da devlet tarafından yapıldığının cevabı hükümetin neoliberal politikalarında bulunabilecektir. Bahsi geçtiği gibi, futbol milyonlarca seyircinin manipüle edilebileceği “sosyal” ve milyarlarca doları hareket halinde tutan “ekonomik” bir olgudur. Bu olgunun mabedi stadyumlardır. Daha fazla modern stadyum, daha fazla seyirci, sponsor ve medya ilgisi demektir. Bu inşaatlar tamamlandığında neoliberal düzenin bir parçası olan futbol pazarının büyüyeceği aşikardır.

Ancak ne var ki halk stadyumlarda spor yapamaz, statlar koşu ya da diğer fiziksel egzersizler için halka açılmaz. Daha ziyade futbol kulüplerine kiralanır, onların kullanımına; antrenman ve maçlarına tahsis edilir. Hatta sözde Mersin Akdeniz Oyunları için yapılan Mersin Arena Stadının ihalesini alan şirketin genel müdürü stadın tahsis edileceği spor kulübü olan Mersin İdman Yurdu’na yaptığı açıklamada şöyle demektedir (Uzun, 2012):

“Stadın futbol oynanacak çim saha ile tribünler arasında kesinlikle ve kesinlikle atletizm pisti yoktur. [...] Dolayısıyla stat arena formundadır. Stada olimpiyat stadı denilmesinin sebebi Mersin 2013 Akdeniz Olimpiyatlarının açılış ve kapanış törenlerinin bu statta organize edileceğindedir.”

Görülmektedir ki önce Akdeniz Oyunları’na hizmet edeceği, sonra da Mersin halkına çeşitli spor branşlarında çok amaçlı hizmet vereceği düşünülen de-

vasa stat yatırımı aslında sadece futbola hizmet edecek, bahsi geçen organizasyona seremoniden başka fayda sağlamayacaktır. Uluslararası spor federasyonlarının istediği biçimde belirli organizasyonlara hizmet amaçlı yapılan tesislerin büyük çoğunluğunun, daha sonradan kitle sporu ve rekreasyonel kullanıma uygun olmayan pahalı ve atıl yatırımlar olduğu düşünülmektedir (Whitson - Macintosh, 1996). Böyle yatırımlarla stadyumların sayısının artırılması, ülkedeki kitle sporunu değil sadece futbol piyasasını ve şirketlerini ekonomik olarak desteklemenin bir yoludur.

Nitekim “tesis politikalarına” ilişkin söylemlere yapılan içerik analizinde - *tesis yatırımlarından* sonra- ilk sırayı *futbol tesisleri*, ikinci sırayı *futbol camiası* temaları almıştır (Tablo 3). Burada tesis yatırımlarında önceliğin futbola verildiği aşikardır. Buna karşılık salon, havuz, saha gibi kitle sporuna yönelik tüm tesislere ilişkin *amatör spor tesisleri* teması “*Samsun*” temasından⁸ sonra gelmiştir. Bir başka ifadeyle kitle sporuna yönelik tesis yatırımları GSB’nin öncelik verdiği bir konu olarak görünmemektedir.

Tablo. 3: Tesislere İlişkin Haberlerde En Sık Kullanılan Temalar

Alt temalar ve Sıklıkları		Temalar ve Sıklıkları
Milyar (2), Milyon(14), Dolar(10), Lira(5), Ekonomi (8), Enflasyon (1), Gelir (4), Maliyet (5), Ödeme(1)	Ekonomi (50)	Tesis Yatırımı (64)
Yatırım(6), Proje(8)		
Saha (2), Stadyum (41), Arena (1)		Futbol tesisleri (44)
Futbol(1), Galatasaray(1), Beşiktaş(1), Fenerbahçe(3), Camia(1), Federasyon(4), TFF(9), Kulüp(9)		Futbol camiası (29)
Samsun,Samsunlu,Samsunlular (v.b)		Samsun (28)
Salon(11), Kompleks(4), Havuz(4), Merkez(7)		Amatör Spor Tesisleri (25)
Olimpik (4), Olimpiyat(11), Adaylık(4), 2020(2)		Olimpiyatlar(21)

İlaveten Bakan’ın açıklamasına göre sadece 2012 - 2013 yıllarında Bakanlık’tan tesislere ayrılacak para 3,5 milyar lira olup bunun 2,5 milyar lirası yalnızca stadyumlara aittir (GSB, 2012c). Geri kalan parayla, içeriği belli olmakla birlikte, amatör sporlara ayrılacağı düşünülen 405 spor projesi yapılacaktır. Yani basit hesapla devletin spor tesislerine ayırdığı bütçenin en az üçte ikisi profesyonel futbola yatırım şeklinde gerçekleşmektedir.

Bu veriler ışığında, futbol tesislerine yapılacak, milyarları bulan devlet harcamasının, Anayasanın “*Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh*

⁸ Gençlik ve Spor Bakanı Suat Kılıç, Samsun Milletvekili olup, tesislere ilişkin söylemlerde Samsun’un bu denli öne çıkması politikalarda lobici kesimin tesirinin olabileceğini düşündürmekte bu da yeni-çoğulcu teorinin güç odaklarından yönetime yakın olanların baskın gelmesi ilkesini çağırıştır-maktadır.

sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder”⁹ sorumluluğunun karşılığı olduğunu düşünmek mümkün olmayacaktır. Anayasanın bu maddesi açıkça devletin “kitle sporunu” geliştirecek tedbirler almasını ve teşvik etmesini mecbur kılmaktadır. Profesyonel futbol piyasasının güçlendirilmesinin, futbol organizasyonlarına ve tesislerine yatırım yapmanın bu tedbirleri ve teşviki ne ölçüde içerdiği düşündürücüdür.

Bakan, yapılan bu tesisleri, çok amaçlı, yaşayan yapılar olarak inşa ettiklerini ve kongre, konser gibi etkinliklerin buralarda yapılacağını ifade etmektedir:

“...Önümüzdeki yıllarda biz bu stadyumları bitirdiğimizde belki de siyasi partiler meydan mitingi uygulamalarını terk edip stadyumlarda kongre yaparçasına halka seslenişlerini gerçekleştirecekler. Amerika’da da bu böyle. Meydanlardaki büyük kalabalıklar yerine stadyumlarda ya da kongre merkezlerinde, kongre saraylarında yapılan siyasi etkinlikler var...” (GSB, 2012c)

Açıklama, yine stadyumların kitle sporuna ne kazandıracağına bir yanıt vermese de genel fonksiyonları hakkında oldukça yerinde bir tespittir. Gerçekten de Amerika’da arena ve stadyumlar sezonluk olarak isim haklarını sponsorlara satan, yeni iş olanakları, kulüplere mali destek sağlayan, gıda, tekstil, hediyelik eşya gibi malların satıldığı ve yalnızca spor değil konser, kongre, sirk gibi etkinliklerin de düzenlendiği ticari tesislerdir. ABD’de yalnızca 90’larda, kırktan fazla büyük lig yüzlerce küçük lig tesisi inşa edilmiş, %55i kamudan gelmek üzere milyarlarca dolar yatırım yapılmıştır. Ancak Chapin (2002: 1), bu yatırımların yerel ekonomik gelişim anlamında fazla getirileri olmadığını, daha çok kulüp sahiplerine kazanç sağladığını belirterek ABD’deki politika yapıcıları, bu gerçekleri ortaya koyan mevcut literatürü dikkate almamakla itham etmektedir. Öyleyse Türkiye’de yatırımlara karar verenlerin de ya yeterli araştırma yapmadıkları ya da gerçekten neoliberal bir anlayışla, piyasaların önünü açmak üzere yatırım politikalarına yön verdikleri düşünülebilir

Elbette futbola yönelik bu yatırım politikaları ülkenin diğer neoliberal politikalarına paraleldir. Örneğin TOKİ ortaklığı ve ihale usulüyle yürütülen stat yatırımları, inşaat sektörüne doğrudan katkı sağlamaktadır. Üstelik yap-işlet-devret modelli tesisler, bir kez yapıldıktan sonra özelleştirilebileceklerdir¹⁰. Yine, 2020 Dünya Kupası’na Türkiye’nin ev sahipliği yapması için hükümetin verdiği destek de bu politikaların izdüşümüdür. Burada kupaya milyonlarca seyirci katılacağı, turizme katkı sağlanacağı varsayılmaktadır. Lakin daha önce de bahsedildiği gibi, bu organizasyonda kazanç sağlayacağı kesin olan, medya ile global sponsorlardır.

9 1980 Anayasasının 59. Maddesi

10 Mesela Erzurum 2011 Üniversite Oyunları için bu şekilde yapılan Palandöken’deki yapı, tesis ve varlıklar 4.1.2013 tarih ve 2013/1 karar no ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır (9 Ocak 2013 tarih 28523 Sayılı Resmi Gazete).

Türkiye'nin ev sahipliği konusunda ısrarcı olduğu bir başka organizasyon ise yine medya ve global sponsorların ilgisini çokça çeken Olimpiyat Oyunları'dır. İstanbul, Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yapmak için ilki 2000, sonuncusu 2020 Oyunları olmak üzere beş kez resmi aday olmuştur. İlk adaylık 2000'de olsa da adaylığa hazırlık çalışmaları 80'lerin sonunda başlamış, hatta bu konuda 1992'de 3796 sayılı "İstanbul Kentinde Yapılacak Olimpiyat Oyunları Kanunu" çıkarılmıştır. GSB kurulduğunda Bakan, "Olimpiyatlar milli bir meseledir" (GSB, 2012b: 66) diyerek adaylık sürecinin vardığı noktayı ortaya koymuştur. Oyunlara adaylık, onlarca yıldır değişen hükümetlerin güç yarıştırdığı bir prestij konusudur ve milli bir mesele ilan edilmesi, şüphesiz kamunun yapılan harcamalara ikna edilmesini kolaylaştıracaktır. Ancak bu konuda böyle ısrarcı olunmasındaki neoliberal anlayışı açıklamak için Oyunların "yan etkisine" ilişkin literatüre daha yakından bakmakta fayda vardır.

Sağladığı siyasi üstünlük bir yana, diğer dev spor organizasyonlarında olduğu gibi Olimpiyat Oyunları'nın da bir şehirde düzenlenmesinin sağlayacağı yerel kalkınma hakkındaki "mit" pek çok akademisyen tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmalar temelde ekonomik hesaplamaların güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Harcamaları kestirmenin kabul edilmiş bir yolu olmadığından Olimpiyata ev sahipliği yapmanın gerçek bedelinin ne olacağını bilmenin imkânsız olduğu ve Olimpik bütçelerin politik, tartışmalı ve güvenilmez olarak ün saldığı ifade edilmektedir (Cashman, 2002: 7). Ekonomik etki analizleri ve kar-zarar analizleri ağırlıkta olmak üzere literatürdeki çalışmalar, Oyunların tam olarak nasıl bir ekonomik fayda sağladığı konusunda birleşmemiştir.

Popüler inancıya göre Oyunlar, o ülkeye "taze para" getirecek ve altyapı gelişimini on yıla kadar hızlandırabilecektir (Preuss, 2004: 234). Oyunların, ayrıca, ihracatı artıracığı, emlak piyasasını ve turizmi hareketlendireceği söylenmektedir.

Ama Oyunların bölgeye getireceği düşünülen ekonomik kalkınma aslında geçici bir hareket olarak düşünülebilecektir. "Taze para" şehre girmesine girer, ancak daha önceden ya devletten aktarılan ya da kredi çekilerek tamamlanan yatırımların geri ödenmesi gerekecek, "Oyunlardan sonraki yıllarda şehirde negatif yönde bir para akışı başlayacaktır" (Preuss, 2004: 244). Ayrıca, küçük işletmelerin yaptıkları satışlardan elde ettikleri gelirin aslında şehrin/bölgenin kalkınması ile ilişkisi olmadığına anlaşılması gereklidir. Zira genellikle satılan mallar büyük şirketlerin, global firmaların markaları olup aslında o bölgede üretilmemekte, dolayısıyla para aslında şehirde kalmadan kendi akışını sürdürmektedir.

Oyunların sanıldığı kadar fayda getirmediği görüşünü destekleyen literatür de giderek yaygınlaşmaktadır. Genel olarak Olimpiyat, şehri çok fazla borca soktukları, kamuya ait paranın Olimpik yapı kurmaktan daha duyarlı işlere har-

canabileceği, Oyunların her zaman hali vakti yerinde kişilerin lehine, yoksullarınsa aleyhine olduğu, getirdiği söylenen iş imkânlarının kısa dönemli ve geçici olduğu ve oyunlardan sonra dahi düşmeyen yüksek bir hayat pahalılığına sebep olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır (Preuss, 2000: 212). İlâveten adaylık sürecinde özel sektörün aşırı müdahalesi olduğu, Oyunların şehirde gereksiz imara yol açtığı ve turizmi anlamlı ölçüde artırdığına ilişkin çok az kanıt olduğu ifade edilmektedir (Zimbalist, 2012).

Elbette her şehir Oyunlardan farklı etkilenmiştir. Örneğin 1964 Tokyo ve 1988 Seoul Oyunları sayesinde Japonya ve Kore’nin liberal ekonomileri ilerleme kaydetmiştir. Ancak her şehir aynı oranda başarılı değildir ve bazı eleştirilerin doğruluk payı yüksektir. Gerçekten bazı şehirler, Oyunlardan sonra kapatmakta zorlandıkları bir borca girmiştir. Mesela 1976 Montreal Oyunları sonrası şehre kalan 1,5 milyar \$’lık borç, 30 yıl boyunca halkın vergileri ile ödenmiştir (Levin, 2007: 10). Barcelona Olimpiyatı, İspanya’ya en az 4 milyar dolar borç bırakmıştır (Zimbalist, 2010: 10).

Kamuya ait paranın Olimpik yapı kurmaktan daha duyarlı işlere harcanabileceği eleştirisi de dikkate değerdir. 1984 Oyunları kimse tarafından istenmediğinde Los Angeles, Oyunları alacağını ancak hiç bir finansal zorunluluk kabul etmeyeceğini bildirmiş ve Oyunları kamudan değil özel sektörden elde ettiği gelirlerle düzenlemiştir (Baade - Matheson, 2002: 2). Fakat bu örnek son olmuş, milyarlarca kamu harcaması 88’ Seoul’dan 2012 Londra’ya dek Oyunların düzenlenmesine aktarılmıştır. Kamu harcamaları, Atina 2004’te 10 milyar \$, Pekin 2008’de ise 40 milyar \$ üzerinde olmuştur (Zimbalist, 2010: 10). Üstelik Atina Oyunları, 1.6 milyar dolarlık bir bütçeyle yapılacağı planlandığı halde 16 milyar \$ (tesis ve altyapı harcamaları dahil) ile sonuçlanmıştır (Zimbalist, 2010: 10). Bütçe aşımı nedeniyle devlet burada da ciddi bir borca girmiştir. Bazı yazarlar, bu borcun uzun bir zaman ödenemeyeceğini, Oyunlar sonrası ülkedeki GSMH’nin hiç düşmediği kadar düştüğünü, hatta Oyunların Yunanistan’ın girmiş olduğu ekonomik krizde payı olabileceğini ileri sürmektedir (Smith, 2006, Matheson, 2010). Üstelik Oyunlar için inşa edilmiş tesisler, bakım onarım masrafları nedeniyle kullanılmamaktadır (Smith, 2008: 58, Zimbalist, 2012) Bu durumda kamu kaynakları etkin kullanılmış sayılamayacaktır.

Oyunların turizme her zaman katkı sağlamadığına ilişkin örnekler de ileri sürülmektedir. Her ne kadar Barcelona’da devamlılığı sağlanabilmişse de Seoul 1988, Pekin 2008 arası son altı Olimpiyat, normal turizm pazarlarında bozulmaya sebep olmuş; bu şehirlere seyahatler bocalama göstermiştir (Wnorowski, 2011: 16). Song (2010) çalışmasında Yaz Oyunlarına ev sahipliği yapmanın kalıcı bir etkisi olarak turizmde düşüşe işaret etmiştir. Buna göre ihracat artışı yavaş gelişmekte ve zamana yayılmakta, turizmdeki etki ilk önce kısa dönem artış göstermekte ancak uzun dönemde düşmektedir. Çalışmada Kış Oyunlarının ise ne ihracata ne de turizme bir etkisi olmadığı belirtilmiştir. Yine,

Sidney 2000 Oyunları'nda şehirdeki oteller yüzde yüz dolmuşken Avustralya'daki diğer şehirlerin doluluk oranı oldukça düşmüştür. (Wnorowski, 2011: 16). Oyunlar şehirde bir sefere mahsus, üç haftalık bir turizm patlamasının ardından boş ve atıl kalan tesisler ve konaklama alanları bıraktıkları için eleştirilmektedir (Rose - Spiegel, 2009: 4).

Bundan başka, iş imkanlarının Oyunlardan kısa bir süre sonra sona erdiği ve Oyunların aslında işsizlik oranında geçici bir azalmaya neden olduğu belirtilmektedir (Baade - Matheson, 2002). Ayrıca Oyunlarda, kamu ve özel sektörün neoliberal uygulamalarıyla bireysel istihdam edilebilirlik sosyal içerme politikalarının ilk hedefi haline gelmektedir (Vanwynsberghe vd., 2012). Bir başka eleştiri de Sydney 2000 Oyunları öncesi ve esnasında yükselen hayat pahalılığının Oyunlar bittikten uzun süre sonra dahi düşmediğidir (Madden, 2002). Preuss (2000: 73), bu durumun Avustralya ekonomisinin zaten bozuk oluşundan kaynaklandığını, ancak Oyunlara talip küçük şehirlerin yeni altyapılar oluşturmak için talep fiyat indeksi artışlarına tanık olabileceğini ifade etmektedir.

Anlaşılabileceği gibi Oyunların ev sahibi şehre getirileri tartışmalıdır. Ekonomi profesörü Zimbalist (2010: 11) 2020 Yaz Oyunlarına aday ülkelerin Olimpiyat "yutturmacasına" bölgenin uzun dönem kalkınma amaçlarına uzunca ve akli başında biçimde bakarak yönelmelerini önermektedir.

Şehre katkısı tartışmalı olsa da tartışmasız kabul edilebilecek bir gerçek, Oyunların küresel piyasalara sağladığı katkıdır. Özellikle 1984 Los Angeles Oyunları'ndan sonra oldukça ticarileştiği kabul edilen Olimpiyat Oyunları, artık küresel bir piyasa hareketidir. 84' Los Angeles Oyunlarında, öncekilere nazaran sponsor ve TV haklarından alınan gelirler yaklaşık üç katına çıkmış, şehir 200 milyon dolardan fazla gelir elde etmiştir. (Giannoulakis - Stotlar, 2006: 181) Sonraki yıllarda global sponsorlar ve yayın haklarından elde edilen gelirler katlanarak artmış, 1984'te yaklaşık 400 milyon \$ olan sponsor gelirleri 2000'de yaklaşık 1.1 milyar \$ olmuştur (Levin, 2007: 13). Bilindiği gibi sponsorluk, küreselleşen rekabet ortamında etkili bir pazarlama ve iletişim aracıdır ve yarısından fazlası spor sponsorluğu olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla dünya nüfusunun üçte ikisinin izlediği Oyunlar,¹¹ Dünya Kupası gibi mega organizasyonlar global şirketlere avantaj sağlayacak önemli fırsatlardır. Örneğin Visa, sponsorluğu gereği 26 yıldır Oyunların ödeme sisteminin tamamını oluşturup yöneterek büyük bir kitleye ulaşmaktadır. 2012 Londra Oyunları'nda Adidas'ın CEO'su, 156 milyon dolarlık satış yaparak sponsorluğun geri dönüşünü aldıklarını belirtmiştir (Reuters, 2012) Oyunların yayın hakları 1996-2008 arasında 4 milyar dolara NBC Şirketi tarafından satın alınmıştır (Gratton,1998: 105) Oyunlar sayesinde küresel yayın ve sponsorluk harcamaları katlanarak artmakta, sporcula-

11 Atlanta'96 Oyunlarında.

ra, organizasyonlara, takımlara yapılan sponsorluklar çoğalmakta, spor şirketleri dünyanın en zengin şirketleri arasında yer almaktadır.¹² Tüm bunların Olimpiyat amatör ruhunu yitirmesine neden olduğu, Oyunlardaki ticari ortamın sporun öz-değerleriyle ters düştüğü tartışılmaktadır.

Nitekim böyle mega spor etkinliklerinin aslında neoliberal piyasaya hizmet ettiği akademisyenler tarafından dile getirilmektedir (Hall, 2006).¹³ Coakley’ e (2011: 75) göre böyle etkinlikler, yalnızca kendi mallarını değil, tüketimin kendisini de bir yaşam tarzı olarak tutundurmaya yönelik mesajları kamusal söylemlere yerleştirme şansı buldukları için sermayenin ilgisini çekmektedir. Olimpiyatlar için yapılmakta olan altyapı, tesisler, turistik hareketlilik ve TV yayınları hem çeşitli sektörlerdeki yerli ve yabancı sermayeye gerek doğrudan satış gerekse sponsorluk yoluyla rekabette üstünlük sağlama ve reklam yapma hususlarında fayda sağlayacak hem de ülkeye tüketim hareketliliği getirecek, tüketim alışkanlıklarını pekiştirebilecektir.

İşte bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de hükümetlerin, İstanbul’un Olimpiyat ev sahipliği yapması konusunda verdikleri ciddi uğraşlar neoliberal politikaların bir yansıması olarak düşünülebilir. Yapılan söylem analizine göre, Olimpiyat ilişkin haberlerde 2020 İstanbul adaylığı ilk, ekonomi ikinci, kamuoyu üçüncü sırada tespit edilen temalardır (Tablo 4). Yani Oyunlarla ilgili söylemlerde sıklıkla ekonomiye (ve büyümeye) değinilmiş ve Oyunların “milli mesele” oluşu vurgulanarak olarak kamuoyunun desteği istenmiştir. Bu bulguları tartışmak yersizdir; bahsi geçtiği gibi neoliberal anlayışta Oyunlar, kamuoyunun harcamalara rahatlıkla ikna edilebileceği bulunmaz bir siyasi prestij ve ekonomik hareketlilik fırsatıdır.

Tablo. 4: Olimpiyatlara İlişkin Haberlerde En Sık Tekrarlanan Temalar

Alt temalar ve Sıklıkları	Temalar ve Sıklıkları
Olimpiyatlar (23), Olimpik (3), İstanbul (7), 2020 (10) Adaylık (9), Dosya (2), IOC (2), Yaz Oyunları (2)	2020 İstanbul Oyunları Adaylığı (58)
Ekonomi (8), Enflasyon (1), Brüt (1), Dolar (1), Milyar (5), Milyon (3), Yatırım (4), Para (1), Borç (5) Büyüme (3), İş adamları (1), Sanayiciler (1)	Ekonomi (33)
Başarı (13), Madalya (3), Türk sporu (3), Milli Mesele (2)	Kamuoyu (21)
Medya (3), Gazete (1), Ekran (1), İzlemek (1), İzleyici (1), Televizyonlar (1)	Medya (8)

Yatırım yapılacak tesislere ilişkin karar ve politikaları içeren haberlerde de Olimpiyatlar önemli yer teşkil etmektedir (Tablo 3). IOC kuralları gereği,

¹² Nike ve spor yayını yapan BSKyB televizyon şirketi dünyanın en zengin 500 şirketi sıralamasındadır.

BSKyB’nin 1996 yılında saniyede 8 Sterlin kazandığı hesaplanmıştır (Gratton, 1998:104-105).

¹³ Bazıları, Bourdieu, 1998b, Coakley, 2011, Eick, 2011, Hall, 2006, Lowes, 2004, Vanwynsberghe vd., 2012

Oyunlar sırasında, içinde global sponsorlardan başka firmaların görünmesine ya da satış yapmasına izin verilmeyecek olan bir Olimpiyat köyünün, yeni bir havalimanının ve konut, konaklama alanlarının İstanbul'un Karadeniz kıyı şeridinde oluşturulacak yeni bir kent içerisinde inşası planlanmıştır (Yaman, 2012). Öyleyse yapılacak bu kent alanı inşaat, altyapı, havayolu sektörleriyle emlak piyasasını hareketlendirecektir. Kuşkusuz bu ekonomik hareketi teşvik eden neo-liberal anlayış Olimpiyat aday olmanın temel sebebidir.

Ne var ki Olimpiyat alanının bu derece uzak olması, ilk olarak, bu yeni kent içerisinde bir nevi izole edilecek Oyunlar'dan İstanbul esnafının düşünüldüğü kadar büyük bir kazanç sağlayamayacağını işaret etmektedir. Yani "taze para" ile geleceği düşünülen yerel düzeydeki ekonomik kalkınma gerçekleşmeyebilir. Burada kazanç sağlayacağı kesin olan Köy'ün içerisinde ticari kuralları geçerli olan global sponsorlar ile oyunları izletecek medyadır. İkinci olarak da bu uzaklık, Oyunlardan sonra halkın tesislere erişimini olumsuz etkileyebilecektir. Atina'da Olimpiyat tesislerinin bakım-onarım masrafları nedeniyle kapatıldığı düşünüldüğünde İstanbul'da yapılacak tesislerin de yalnızca Oyunlar sırasında kullanılacağı, sonrasında atıl kalacağı endişesi doğmaktadır. Oysa kitle sporu için tesislerin halka açık olması beklenir. H.İ.S. Federasyonu başkanının ifadesi bu görüşü desteklemektedir: "... Tesislere yatırım kadar tesislerin doğru işletilmesi de gereklidir. Sadece 'tesis yaptım ama tesisi kullanmak yasaktır beyim' demek olmuyor. Tesislerin işletilmesi ve organize edilmesi, boş ve atıl olanların değerlendirilmesi ve halkın ortak kullanımına açılması gereklidir".

Anlaşılmaktadır ki Oyunlara yapılacak bu devasa yatırımlar kitle sporu için değildir. Henüz okullarının, belediyelerinin spor salonları, sahaları, koşu, yürüyüş alanları, fiziksel rekreasyona uygun açık alanları yeterince gelişmemiş, Avrupa'da ortalama nüfusun % 61'ine varan (Van Tuyckom - Scheerder, 2010: 501) spora katılıma karşın halkının ancak % 1 ila 2'sinin spor yapabildiği tahmin edilen bir ülkede, elit, ticari ve seyirlik sporlara, onların organizasyonlarına ve tesislerine bu denli yatırım yapılması akla kitle sporunun; "herkes için sporun" desteklendiğini getiremeyecektir. Böyle mega etkinliklere yönelik tesis yatırımları şüphesiz ilk olarak ülkenin öncü sektörlerine; inşaat ve alınacak krediler düşünüldüğünde bankacılık sektörüne fayda sağlayacaktır. Neoliberal bir anlayışla devlet, bu sektörlerin canlandırılmasında Olimpiyatlar, Dünya Kupası gibi etkinliklere ev sahipliği yapmak adına –belki de atıl kalacak- tesis yatırımları yapmaktan çekinmemektedir.

SONUÇ

Spor yönetiminde gönüllü birlik modeli kapsamında özerk ve federatif bir üst yapı ve devletin görevini böyle bir yapıya devretmesine duyulan ihtiyaç sıklıkla dile getirildiği halde Genel Müdürlük 2011'de bakanlığa dönüştürülmüştür. Bu durum spor yönetimi anlayışında geri bir adım olarak düşünülmektedir.

2011'den itibaren çıkan yasal düzenlemeler içerisinde en çok 6360 sayılı Kanunun neoliberal etkileri göze çarpmış, buna göre yerelleştirme yoluyla ticarileşmesi daha kolay olan performans sporlarına destek vermenin kapsamı genişlemiştir. Performans sporları kanalıyla belediyelerin siyasi reklam ve propagandalarını yapma ihtimalleri söz konusu olduğundan bu gelişmeyle belediyelerin kitle sporuna vereceği desteğin azalacağı düşünülmektedir. Ayrıca hazırlık aşamasında olan Spor Kulüpleri Yasa Tasarısı da incelenmiş ve tasarının 6360 sayılı Kanunla hukuki olarak ters düşeceği görülmüştür. Zira tasarıyla şirketleşmelerinin önü açılacak kulüplere belediyelerin yapacağı aynı ve nakdi yardımlar, kamu kaynaklarının şirketlere aktarılmasına sebep olabilecektir. Üstelik özlerinde demokratik ve sosyal fonksiyonlar taşıyan spor kulüplerinin şirketleşmesi ülkede güçlendirilmeye çalışılan Avrupa tipi gönüllü spor yönetim modelinin bozulmasına yol açabilecektir.

Çalışmada, dünya genelinde neoliberalizmin herkes için spor anlayışını olumsuz etkilediği ve elit, yarışmacı, organize seyir sporlarının kitle sporlarının yerini aldığı açıklanmıştır. Başta futbol olmak üzere bu tür sporlar, medya ve sponsor şirketlerin ilgisini çekmektedir ve neoliberal düzenin birer parçasıdır. Bakanlığın faaliyetlerin arasında bu tür seyirlik spor dallarına yönelik yatırımlar dikkat çekmiştir. Burada stadyumlar yapmak yoluyla futbola yapılan yatırımlar, futbol pazarını büyütürken küresel futbol piyasasıyla eklemlendirecek neoliberal uygulamalar olarak değerlendirilmiştir. Futbolun geniş kitleler üzerindeki etkisi incelendiğinde bu çeşit kamu yatırımlarını siyasi tesiri yüksek yatırımlar olarak görmek de mümkündür. Bulgularda ortaya çıkan "kamuoyuna" ilişkin temaların söylemlerdeki sıklığı toplumun neoliberal uygulamalar için ikna edilmesine ilişkin bir anlayışı işaret etmektedir.

Bundan başka Bakanlığın, Dünya Kupası, Olimpiyat Oyunları gibi organizasyonlar düzenlemeye ve bunlar için ihtiyaç duyulan tesislere yatırım yapmaya yönelik anlayışı, neoliberalizmin önerdiği ilkelerle bütüncüdür. Çalışmada, Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapmanın faydalarını tartışan literatürün varlığına dikkat çekilmiş, Oyunların her zaman bekleneni vermediğine ilişkin örnekler ile bazı olumsuz etkileri incelenmiştir. Böyle organizasyonlar için kamu kaynaklarının kullanılmasına yönelik kamuyu ikna edici açıklamalarda sıkça sözü geçen ekonomik kalkınmanın her zaman geçerli olmadığı literatürden anlaşılmaktadır. Neoliberal bir devletin piyasaları hareketlendirmek amacıyla giriştiği bu tür mega organizasyonlardan elde edecekleri tartışmalı olup bu organizasyonlarda kazancı kesin olan medya ile global sponsorlardır.

Sonuç olarak, 2011 yılından beri spor yönetimindeki gelişmeler, herkes için spordan daha çok futbol üzerine çalışıldığı, kitle sporuna yönelik tesislerden ziyade futbol stadyumlarına yatırım yapıldığı, mega organizasyonlara ev sahipliği yapılırsa kullanılacak kamu kaynaklarıyla başta inşaat ve bankacılık sektörleri olmak üzere sermaye için yeni değerlendirme alanlarının harekete geçirilmesinin

planlandığı görülmektedir. Bütün bunlar sporun ticarileştirildiğine ve neoliberal bir anlayışla ekonomik bir olgu olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Bir başka deyişle spor burada, sağlık, dinlenme ve eğlencenin bir unsuru olarak halkın refahına sunulmaktan uzak, daha çok, halkı tüketime zorlayan ve şirketlere pazarlama opsiyonları tanıyan bir piyasa olarak görülmektedir.

Bulgulardan hareketle ve Anayasa'nın 59. Maddesine istinaden Bakanlığın, sporu, siyasi ve ekonomik bir aygıttan ziyade özündeki amatör ruhuyla değerlendirerek "herkes için spor" yani kitle sporuna yönelik bir anlayışla hizmet vermesi önerilecektir. Burada devletin, tesislere yapacağı yatırımları kitle sporuna öncelik verecek biçimde düzenlemesi, halkın tesislere ücretsiz erişimini sağlaması ve mega spor organizasyonlarına ev sahipliği yapmanın kitle sporuna ne ölçüde katkı sağlayacağını tüm boyutlarıyla araştırarak değerlendirmesi gerekli görülmektedir. Ayrıca sporu ilgilendiren yasal düzenlemelerin, sporun özündeki sosyal değerlere ve demokratik örgütlenmesine zarar vermeden, yalnızca sermayenin değil toplumun da çıkarlarına uygun biçimde, özenle yapılması önerilebilir. Son olarak devletin gençlikle ilişkili görev ve sorumluluklarının rasyonelleştirilmesi, gençliğin spor yönetiminden ayrı tutulması için belki de Bakanlıktan çıkarılması suretiyle düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akşar, Tuğrul (2005a), *Endüstriyel Futbol*, Literatür, İstanbul.
- Akşar, Tuğrul (2005b), "Futbol Kulüplerinin Şirketleşmesi, Halka Arzı ve Kredilendirilmesi, Futbol Ekonomisi ve Endüstriyel Futbol", http://www.futbolekonomi.com/index.php?Itemid=61&catid=117:tugrul-aksar&id=817:futbol-kulueplerinin-irketlemesi-halka-arz-ve-kredilendirilmesi&option=com_content&view=article (20.01.2013).
- Akşar, Tuğrul (2011), "Spor Kulüplerinin Sorunları ile Sporda Şiddet Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'na "Spor Kulüplerinin Mali ve Yönetişim Sorunları ve Bunlara İlişkin Çözüm Önerileri" Hakkında Rapor", <http://www.futbolekonomi.com/Raporlar/futbol-ekonomisi.pdf> (05.02.2013).
- Aktan, Coşkun Can (1995), "Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm, Libertarianizm", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, s. 3-32.
- Andrews, David L. (2004), "Sport in the Late Capitalist Moment", Slack, Trevor (Ed.) *The Commercialisation of Sport*, Routledge, New York, s. 2-28.
- Baade, Robert A. – Matheson, Victor A. (2004), "The Quest for the Cup: Assessing the Economic Impact of the World Cup", *Regional Studies*, Vol. 38, No: 4, s. 343-354
- Baade, Robert A. - Matheson, Victor A. (2002), "Bidding for the Olympics: Fool's Gold?" Barros, Carlos, Muradali, Ibrahim, Szymanski, Stefan (Ed.), *Transatlantic Sport: The Comparative Economics of North American and European Sports*, Edward Elgar Publishing, London, s. 127-151.

- Baban, Ece (2011), “Küreselin Yerel Doktrini: Ticaret-Medya-Siyaset Üçgeninde İdeolojik Bir Aygıt olarak Futbol”, *1. Uluslararası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi, Kongre Kitabı*, İzmir, s. 505-523.
- Bourdieu, Pierre (1998a), *The Essence of Neoliberalism* (Çev: Shapiro, J.J) *Le Monde diplomatique* Mars, Aralık, <http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu> (07.02.2013).
- Bourdieu, Pierre (1998b), “The State, Economics and Sport Culture”, (Çev.Dauncey H., Hare G.). *Sport, Society*, Vol. 1, No: 2, s. 15-21.
- Burstyn, Varda (1998), “The Politics of Globalization, Ideology, Gender and Olympic Sport”, *Fourth International Symposium for Olympic Research*, Canada, 11- 20, <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR1998e.pdf> (23.01.2013).
- Cashman, Richard (2002), “Impact of the Games on Olympic Host Cities”, Centre d’Estudis Olímpics (UAB) <http://ceo.uab.cat/lec/pdf/cashman.pdf> (05.02.2013).
- Chapin, Tim (2002), “Identifying the Real Costs and Benefits of Sports Facilities”, *Lincoln Institute of Land Policy Working Paper*, Product Code: WP02TC1 http://www.arroyoseco.org/671_chapin-web.pdf (12.02.2013).
- Chomsky, Noam (2010), *İktidarı Anlamak*, Mitchell, P.P, Schoeffel, J. (Ed.), Bgst Yayınları, İstanbul.
- Coakley, Jay (2011), “Ideology doesn’t Just Happen- Sports and Neoliberalism”, *Journal of Alesde*, Vol.1, No:1, s. 67-84.
- Çetin, Haluk (2011), “Spor Teşkilatında Atama Sıkıntısı”, *Taraf Gazetesi*, 17 Aralık, http://www.taraf.com.tr/islemler/yazdir_makale.asp?id=19077 (07.02.2013).
- Eick, Volker (2011), “‘Secure Our Profits!’ The FIFATM in Germany 2006”, Colin Bennett C., Haggerty K. (Ed.), *Security Games. Surveillance and Control at Mega-Events*, Routledge, New York, s. 87 – 102.
- Ekenci, Güner - Arıkan, Yusuf - Karaoğlu, Ercan (2009), “Yerel Yönetimler ve Spor”, Bilgiç, Veysel, (Ed.), *Değişik Yönleriyle Yerelleşme*, Seçkin Yayınları, Ankara, s. 389-427.
- Ekenci, Güner (2012), “Belediyeler ‘Herkes İçin Spor’ Politikaları Geliştirmelidir”, *Marmara Belediyeler Birliği, Marmara’da Birlik*, Cilt: 37, Sayı:77, s. 30-31.
- Erturan, E. Esra (2003), *Türkiye’de Spor Federasyonlarında Özerklikle ilgili Gelişmeler - Federasyon Başkanlarının Görüşleri Açısından Bir Değerlendirme*, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Fişek, Kurthan (1985), *100 Soruda Türkiye’de Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Fişek, Kurthan (1999), “Sporun Yönetilme Sorunu”. *Sporyorum*, Cilt: 4, Sayı:44, s. 19-22.
- Fişek, Kurthan (1998), *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de ve Dünyada Spor Yönetimi*, Bağırhan Yayınevi, Ankara.
- Földesi, Gyöngyi Szabo - Egressy, Janos (2006), “Post-transformational Trends in Hungarian Sport (1995-2004)”, *Kalokagathia*, Vol.1, No:2, s. 28-38.

- Giannoulakis, C. – Stotlar, D. (2006), “Evolution of Olympic Sponsorship and Its Impact on the Olympic Movement”, Rosner, S., Shropshire, K. (Ed.), *The Business of Sports*, s. 470-477.
- Girginov, Vassil (2008), “Understanding the Changing Nature of Sports Organisations in Transforming Societies”, *Sport Management Review*, No: 11, s. 21-50.
- Gratton, Chris (1998), “The Economic Importance of Modern Sport”, *Culture, Sport, Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, Vol. 1, No: 1, s. 101-117.
- GSB (2012a), “Haberler, Spor Kulüpleri Kanunu Çalıştayı Yapıldı”, 25 Aralık, <http://www.gsb.gov.tr/site/haberler.aspx?news=1403&p=1&nm=SPOR%20KUL%20C3%9CPLER%20C4%B0%20KANUNU%20C3%87ALI%20C5%9ETAYI%20YAPILDI> (23.01.2013).
- GSB (2012b), “Olimpiyatlar Milli Bir Meseledir”, *Gençlik Spor Dergisi*, Ocak, Sayı: 1, s. 66-69.
- GSB (2012c), “Haberler, Yapılan Tesisler Türk Sporuna Çağ Atlatacak”, 28 Aralık, <http://www.gsb.gov.tr/site/haberler.aspx?news=1362> (23.01.2013).
- GSB (2012d), “Bakan Kılıç'tan Spor Gündemine dair Önemli Açıklamalar”, 25 Aralık, <http://www.gsb.gov.tr/site/haberler.aspx?news=1401&p=1&nm=BAKAN%20KILI%20C3%87%20TAN%20SPOR%20G%20C3%9CNDEM%20C4%B0NE%20DA%20C4%B0R%20C3%96NEML%20C4%B0%20A%20C3%87IKLAMALAR> (04.02.2013).
- GSGM (2009), *2008 Spor Şurası*, GSGM Yayını.
- Güzelsarı, Selime (2003), “Neo-liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli” *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s. 17-34.
- Hall, Michael C. (2006), “Urban Entrepreneurship, Corporate Interests and Sports Mega-Events: the Thin Policies of Competitiveness within the Hard Outcomes of Neo-liberalism” W. Manzenreiter & J. Horne (Ed.) *Sports Mega Events: Social Scientific Analyses of a Global Phenomenon*, Blackwell Publishing, London, s. 59-70.
- Heinemann, Klaus (2005), “Sport and the Welfare State in Europe”, *European Journal of Sport Science*, Vol. 5, No: 4, s. 181-188.
- Heinemann, Klaus – Horch Heinz, Dieter (1981), “Soziologie De Sportorganisation”, *Sportwissenschaft*, Vol. 2, No: 11, s. 123-150.
- Hognestad, Hans (2009), “Transglobal Scandinavian? Globalization and the Contestation of Identities in Football”, *Soccer & Society*, Vol.10, No:3-4, s. 358-373.
- İmamoğlu, A. Faik - Çimen, Zafer (1999), “Türkiye’de Spor Federasyonlarında Örgütsel Değişme İhtiyacı ve Bazı Uygulamalar Üzerine Düşünceler”, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s. 59-76.
- Krawczyk, Zbigniew (1996), “Image of Sport in Eastern Europe”, *Journal of Comparative Physical Education and Sport*, Vol. 18, s. 2-11.
- Levin, Andrew H. (2007), *No Olympics, No Problem: New York City’s Political Regime after the Bid for the 2012 Games*, Thesis, Political Science Department, http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/Books/No_Olympics_No_Problem.pdf (23.01.2013).

- Lowes, Mark (2004), "Neoliberal Power Politics and the Controversial Siting of the Australian Grand Prix Motorsport Event in an Urban Park", *Society and Leisure*, Vol. 27, No: 1, s. 69-88.
- Madden, John R. (2002), "The Economic Consequences of the Sydney Olympics", *Current Issues in Tourism*, Vol.5, No:1, s. 7-21, DOI:10.1080/13683500208667904.
- Mangra, Gabriel Ioan - Mangra, Mădălina Giorgiana - Stanciu, Marieta (2009), "Romanian's Sport - From the Spontaneous Actions to the Scientific Management", *Annals of the University of Petroșani, Economics*, Vol. 9, No: 4, s. 43-48.
- Matheson, Victor (2010), "It's all Greek to Economists", February 8, *The Sport Economist*, <http://thesportseconomist.com/2010/02/08/its-all-greek-to-economists/> (14.02.2013).
- Moser, Claus A - Kalton, Graham(1979), *Survey Methods in Social Investigation*, Second Edition, Heinemann Educational Boks, London.
- Naim, Moises (2000), "Fads and Fashion in Economic Reforms: Washington Consensus or Washington Confusion?" *Third World Quarterly*, Vol. 21, No: 3, s. 505-528.
- Numerato, Dino (2009), "The Institutionalisation of Regional Public Sport Policy in the Czech Republic", *International Journal of Sport Policy*, Vol.1, No:1, s. 13 -30.
- Oğuz, Şebnem (2011), "Krizi Fırsata Dönüştürmek: Türkiye'de Devletin 2008 Krizine Yönelik Tepkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 44, Sayı 1, s. 1-23.
- Plunkett Research (2012), "Sports Industry Overview", <http://www.plunkettresearch.com/sports-recreation-leisure-market-research/industry-statistics> (13.01.2013).
- Preuss, Holger (2000), *Economics of the Olympic Games: Hosting the Games 1972-2000*, Walla Walla Pres, Sydney.
- Preuss, Holger (2004), "Calculating the Regional Economic Impact of the Olympic Games", *European Sport Management Quarterly*, Vol. 4, No: 4, s. 234-255.
- Reuters, (2012), "Olympics-Adidas says merchandise sales hit \$156 mln", *Chicago Tribune*, August 02, http://articles.chicagotribune.com/2012-08-02/business/sns-rt-oly-adidas-merchandise-day616e8j2fio-20120802_1_official-sportswear-partner-adidas-ceo-herbert-hainer-london-games (23.01.2012).
- Rose, Andrew K - Spiegel, Mark M. (2009), "The Olympic Effect", *Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper 2009-06*, <http://www.frbsf.org/publications/economics/papers/2009/wp09-06bk.pdf> (10.02.2013).
- Smith, Helena (2006), "How the Olympics Spurred Greece to Break its Economic Records", *The Guardian*, 16 July, <http://www.guardian.co.uk/business/2006/jul/16/theobserver.observerbusiness1> (10.02.2013).
- Smith, Mary (2008), "When the Games Come to Town: Host Cities and the Local Impacts of the Olympics", *London East Research Institute Working Papers*, <http://www.uel.ac.uk/londoneast/research/documents/WHENTHEGAMESCOMETOTOWNWORKINGPAPER.pdf> (10.03.2013).

- Song, W. (2010), "Impacts of Olympics on Exports and Tourism", *Journal of Economic Development*, Vol 35, No:4, s.93-110 aktaran Maennig, W. Zimbalist, A. (Ed.), *International Handbook on the Economics of Mega Sporting Events*, 2012, Edward Elgar Publishing, s. 408.
- Uzun, Adnan (2012), "Uzunlar İnsaat Genel Müdürü ve Ortağı Sn. Adnan Uzun'un Arena Stat İle İlgili Açıklamaları", Eylül, Mersin İdman Yurdu Resmi Sitesi, http://www.mersinidmanyurdu.com/miy/index.php/component/banners/click/www.mersinidmanyurdu.com/miy/index.php?option=com_content&view=article&id=1087 (03.01.2013).
- Van Tuycokom, Charlotte - Scheerder, Jeroen (2010), "Sport for All? Insight into Stratification and Compensation Mechanisms of Sporting Activity in the 27 European Union Member States", *Sport, Education and Society*, Vol. 15, No: 4, s. 495-512.
- Vanwysberghe, Rob - Surborg, Björn - Wyly, Elvin (2012), "When the Games Come to Town: Neoliberalism, Mega-Events and Social Inclusion in the Vancouver 2010 Winter Olympic Games", *International Journal of Urban and Regional Research*, Çevrimiçi Yayın Tarihi: 11.02.2012, DOI: 10.1111/j.1468-2427.2012.01105.x.
- Whitson, D. - Macintosh, D.(1996), "The Global Circus: International Sport, Tourism, and the Marketing of Cities. *Journal of Sport and Social Issues*", Vol. 20, No:3, s.278-295 aktaran Lowes, M., "Neoliberal Power Politics and the Controversial Siting of the Australian Grand Prix Motorsport Event in an Urban Park", *Society and Leisure*, 2004, Vol. 27, No: 1, s. 69-88.
- Wnorowski, Alicia (2011), *Who Really Needs the Olympics? A Look at the Costs and Benefits of Hosting the Summer Olympic Games for Developing Nations*, Bachelor Thesis, Leonard N. Stern School of Business, New York University.
- Yaman, Zeynel (2012), "İşte Yeni İstanbul", *Sabah Gazetesi*, 02.06.2012, <http://www.sabah.com.tr/Yasam/2012/06/02/iste-yeni-istanbul> (15.02.2013).
- Zimbalist, Andrew (2012), "3 Reasons Why Hosting the Olympics Is a Loser's Game", *The Atlantic*, Jul 23, <http://www.theatlantic.com/business/archive/2012/07/3-reasons-why-hosting-the-olympics-is-a-losers-game/260111/> (14.02.2013).
- Zimbalist, Andrew (2010), "Is It Worth It?", *Finance & Development*, March, 47: 1, 8-11 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/03/pdf/zimbalist.pdf> (14.02.2013).